

KERBELA-YI ALLAHÎ ÂRİF VE ŞİİRLERİ

Karbala-yı Allahi Arif and Poems

(Makale Geliş Tarihi: 27. 05. 2018 / Kabul Tarihi: 20. 06. 2018)

Bünyamin TAN*

Öz

Kerbela-yı Allahî Ârif, Azerbaycan sahasının pek bilinmeyen şairlerinden biridir. Ârif onun mahlasıdır. Gerçek adı ise Allahî'dir. Onun hakkındaki detaylı bilgilere Selman Mümtaz'ın kitabından ulaşılmaktadır. Şirvan'ın Lahic kasabasında dünyaya gelmiştir. Şiirlerinde yaşadığı döneme tanıklık etmiştir. Şirvan ve Revan hanlarının himayelerine girmiştir. Şiirlerinden Rus işgaline yakından şahit olduğu anlaşılmaktadır. Selman Mümtaz, öncelikle onun hayat hikâyesini ve şiirlerindeki tarihi ipuçlarını ele alır. Daha sonra da şiirlerine yer verir. Makalede bu eserden yararlanarak şair hakkında biyografik bilgiler sunulmuştur. Ayrıca farklı kaynaklardan da yararlanılmıştır. Ardından Selman Mümtaz'ın, şair üzerine hazırladığı kitap Latin harflerine aktarılmıştır. Bu çalışmamızdaki amaç, Kerbela-yı Allahî Ârif'i tanıtmaktır, onun hayatını ve edebi kişiliği ortaya koymaktır ve şiirlerini yeniden edebiyat dünyasına kazandırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kerbela-yı Allahî Ârif, Azerbaycan Edebiyatı, Klasik Türk Şiiri, Klasik Türk Edebiyatı, Selman Mümtaz.

Abstract

One of the few unknown poets of the Azerbaijani scene is Karbala-yı Allahi Arif. Arif is his mahlas. His real name is Allahi. The detailed information about him is reached from the book of Selman Mumtaz. He was born in Lahich town, Shirvan. He witnessed the events of his time in his poetry. He entered the patronage of Shirvan and Revan khans. It is understood from his poems that he witnessed closely the Russian occupation. Selman Mumtaz first deals with his life story and his historical clues in his poetry. Then he gives his poetry. In the light of this book, biographical information about the poet is presented in this study. It has also benefited from different sources. Then the book Selman Mumtaz prepared on the poetry is transferred to Latin letters. The purpose of this study is to introduce the Karbala-yı Allahi Arif, to reveal his life and literary personality and to bring his poems back to the world of literature.

Keywords: Karbala-yı Allahi Arif, Azerbaijan Literature, Classical Poetry, Classical Turkish Literature, Salman Mumtaz.

* Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni; *Graduate, Ministry of National Education, Teacher of Turkish Language and Literature*, bunyamin.benyamin.benjamin@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5591-7084>

Giriş

Azerbaycan sahası, Türk edebiyatının geniş sahalarından biridir. Kafkas Türklerinin müziğe, halk oyunlarına ve edebiyata verdikleri önem bilinmektedir. Bu açıdan zengin bir hazine olan Azerbaycan edebiyatı pek çok şair yetiştirmiştir. Gıyâseddîn Sultân Ahmed Bahâdır, Ahker Mehmed Sadık Han, Âciz Mehemed Helife, Âciz Ali Ekber, Abbas Molla, Tebrizli Ahmedî, Ateş-i Şirvanî, Nimetullah Nahcıvanî, Mirza Nasrullah, Figârî Murad Han, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed, Hatâyî-i Tebrîzî, Emîr Efsâhuddîn Hidâyetullâh Bey, Himmetî-i İsfahânî, Şeyh İlmî Efendi, Kelbî-i Zü'l-kadr, Ni'metullâh Kişverî Dîlmekânî, Abdürrezzâk Dünbüli ve daha pek çok şair bu sahada eser vermiştir. Kerbela-yı Allahî Ârif de bu zengin sahanın şairlerindedir. Bu makalenin amacı, şairin hayatı, edebi kişiliği ve bugün mevcut olan şiirlerini ele alarak bilim dünyasına kazandırmaktır.

Kerbela-yı Allâhî Ârif'in Hayatı ve Edebi Şahsiyeti

Ârif mahlasını kullanan şairin gerçek adı Allahî olup Kerbela'yı ziyaret etmiş olduğu için "Kerbela-yı Allahî" diye anılmıştır. Selman Mümtaz, şairle alakalı neşrettiği eserinde bir beyitine yer vererek onun kendisini Şirvanlı addettiğini, ama hakikatte Lahicli olduğunu dile getirmektedir:

'Âli-câ ha benim 'aybım budî Şîrvânluym

Yohdî erbâb-ı kemâl içre vezîr ü hakan (Mümtaz, 1925: 3).

Azad Ağaoğlu bu sebeple bazı kaynaklarda şairin "Ârif Lahicî Şirvânî" şeklinde anıldığına değinmektedir (Ağaoğlu, 2013). Doğum tarihi tam olarak tespit edilememiş olup şiirlerinden 1792-1820 tarihleri arasında hükümdarlık etmiş olan Şirvan Hanı Ağası Han oğlu Mustafa Han'la çağdaş olduğu anlaşılmaktadır. Şaire ait biyografik bilgiler kısıtlıdır. Selman Mümtaz bunu Şirvan'da meydana gelen bir deprem sonucu ilgili yazılı belgelerin kaybolmasına bağlamaktadır (Mümtaz, 1925: 3). Mustafa Han zamanında iyi bir mevkiye yükseldiği, daha sonra gözden düştüğü belirtilmektedir. Mustafa Han'a darılan Ârif, Revan Hanı Hüseyin Han'ın sarayına sığınmıştır. Mustafa Han'ın kendisi hakkında bazı incitici sözler söylediğini duymuş ve buna cevaben bir kaside yazmıştır. Kasidenin matla beyti şöyledir:

Ey mene tan'a vuran Mustafâ Han-ı Şîrvân

Bah bu dîbâce-i mazmûnum işit 'arzıma kan (Mümtaz, 1925: 3).

Revan'da mutsuz olan şair, daha sonra çıktığı bir seyahatte dargın olmasına karşın Mustafa Han'dan icazet ister ve bu icazeti şu beyitiyle dile getirir:

Yâ mene ruhsat ver bir de cihân-geşt olam

Zehr-i mârdır mene bu şehirde bir pârça nân (Mümtaz, 1925: 4).

Mustafa Han'a dargın olmasına karşın Mededov ailesinin Rus hizmetine girmesi, Mustafa Han'a saldırması ve Şirvan'ı ele geçirmesinden duyduğu üzüntüyü de dile getirmiştir:

Çekti nerrâd-ı kazâ Kal'e-i Fît üstüne dev
Mustafâ mesnedinin câlisi oldu Mededov

‘Âlemin ma‘mûresin her künde bir sultân durur

Nîk-baht ol kes ki ol ma‘mûreni vîrân durur (Mümtaz, 1925: 4).

Vefat tarihi de kesin olarak bilinmemektedir (Ağaoğlu, 2013). Selman Mümtaz’a göre 1240/1824-1825 civarında ölmüştür (Mümtaz, 1925: 4).

Şairin şiirleri dağınık hâldedir ve şiirlerinden çok azının elde olduğu belirtilmektedir (Ağaoğlu, 2013). Gaibov’un “Mecmua”sında Ârif’in 3 gazelinin bulunduğu söylenmektedir (Ağaoğlu, 2013). Mümtaz ise şairin 7 gazelini, 1 kasidesini ve 1 hicvini biyografisiyle birlikte yayımlamıştır (Mümtaz, 1925: 5-16). Ağaoğlu, Hemid Araslı’ya istinaden Ârif’in şiirlerinin açık ve etkili bir dile ve üsluba sahip olduğunu belirtmektedir (Ağaoğlu, 2013). Selman Mümtaz ise şairin şiir söylemekte oldukça üstün olduğunu, hazır cevap bir kişi olduğunu ve bedihe söylemekte becerikli olduğunu belirtmektedir (Mümtaz, 1925: 4). Arıca Kudyalı İsa Bey için söylediği şiirden hiciv, şairin eleştirel yönün güçlü olduğunu göstermektedir.

Selman Mümtaz’ın Eseri Hakkında Bilgi

Azerbeycan edebiyatı, Kerbela-yı Allahî Ârif eseri, Mümtaz Süleyman’a ait olup 1925 yılında Üçüncü Beynelmilel Devlet Matbaası’nda basılmıştır. Basım yeri Bakü’dür. Komünist Gazetesi’nin Azerbaycan Edebiyatı dizisinin altıncı eseri olarak basılmıştır. Toplamda 18 sayfadan oluşmaktadır. Eserin 17. ve 18. sayfalarında “Lügatçe” kısmı d yer almaktadır. Kitap 17x25 ebadındadır.

Eserin giriş kısmında Allahî Ârif’in biyografisi yer almakta olup 7 gazel, 1 kaside ve 1 hiciv bulunmaktadır. 7 gazelin 2’si *fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün* vezniyle, 4’ü *mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün* vezniyle ve 1’i *mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fe‘ülün* vezniyle yazılmıştır. Eserde yer alan kaside ve hiciv de *fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün* vezniyle yazılmışlardır. Latin harfli metinde bulunan dipnotlar Selman Mümtaz’a aittir. Sayfa numaraları köşeli parantez içerisinde verilmiştir. Eserin nesir bölümlerindeki bazı kelimeler Azerbaycan Türkçesi söyleyiş özelliğiyle yazılmıştır. Ayrıca bazı beyitlerde ve mısralarda vezin sorunu bulunmaktadır.

Eserin Metni

[3] **Kerbelâ-yı Allâhî ‘Ârif**

Çekti nerrâd-ı kazâ Kal'e-i Fît üstüne dev
Mustafâ mesnedinin câlisi oldu Mededov / ‘Ârif

‘Ârif’in adı Allâhî tahallüsü ise ‘Ârif’ tir. Kerbelâ’ya gittiği için Kerbelâ-yı Allâhî adıyla meşhûr olan bu şâ‘irimizin anadan olan yeri Şîrvân’ın Lâhîç adlı kasabasıdır. ‘Ârif; işbu beyti ile özü özünü

‘Âlî-câ ha benim ‘aybım budı Şîrvânluym

Yohdı erbâb-ı kemâl içre vezîr ü hakan

Şîrvânlı ‘add etse de sahîhi yazdığım gibi Lâhîçlidir. Şîrvân ise memleketinin ‘umûmî adıdır. ‘Ârif Şîrvân hanı bulunan Ağası Han oğlu Mustafâ Han mu‘âsır ve musâhiplerinden idi. ‘Ârif şî‘ir söylemede oldukça ütgün hâzır cevâp ve bedîhe demekte de pek meşhûr idi. ‘Ârif’in tercüme hâlini bulmak çok müşkildir. Şîrvân’da peyderpey vâki’ olan zelzeleler bizi bu ni‘metten helelik bî-nasîp etmiştir. ‘Ârif’in bir nice beyiti azacık da olsa bana yardım ediyor. O beyitlerden anlaşılıyor ki ‘Ârif’in Mustafâ Han hükûmetinde bir husûsî mevki’i ve mansıbı var imiş ki ba‘zılarının si‘âyeti ile muvakkatî ve pâ-yı nîgeh-i ebedî olarak elinden çıkmıştır ve bu münâsebetle ‘Ârif Mustafâ Han’dan inceyerek İrevân hanı bulunan Hüseyin Han’ın sarâyına gitmiştir. İrevân’da kaldığı zamân Mustafâ Han dilinden öz hakkında ba‘zı ta‘nalı sözler ve ‘izzet-i nefesine dokunan kelâyeler işitmiştir ki onları redd etmek için Mustafâ Han’a hücûm ederek ve bu münâsebetle pek güzel bir kasîde de söylemiştir.

Ey mene tan’a vuran Mustafâ Han-ı Şîrvân

Bah bu dîbâce-i mazmûnum işit ‘arzıma kan

matla‘ı ile başlanan o kasîde içerisinde çok nâ-hemvâr ve dürüş kelimeler vardır ki ‘Ârif onları tamâmen Mustafâ Han’a ve onun ricâl-i hükûmetine karşı söyleyerek onunla da medîha-gû saray şâ‘iri olmadığını meydâna koymuştur. Kasîdenin bir [4] beyitinden ma‘lûm oluyor ki ‘Ârif geçenlerde bir def‘a seyâhate çıkmış ve şimdi de Mustafâ Han’dan dîbâre cihân-geşt olması için icâze istiyor.

Yâ mene ruhsat ver bir de cihân-geşt olam

Zehr-i mârdır mene bu şehirde bir pârça nân

‘Ârif diğer bir yetim beyitinde ve Mustafâ Han’ın kaçmasını ve Knyaz Mededof’un Şîrvân’ı zabt ederek hanın mesnedine cülûs ettiğini andırıyor.

Çekti nerrâd-ı kazâ Kal’e-i Fît üstüne dev

Mustafâ mesnedinin câlisi oldu Mededov¹

İşbu beyit ‘Ârif’in o zamân hâl-i hayâtta olduğunu aydın bir sûrette gösteriyor. ‘Ârif’in Mededof fütûhâtından müte’essir olduğunu aşağıdaki matla‘lı gazel aydınlatmaktadır.

‘Âlemin ma’mûresin her künde bir sultân dutur

¹ Mededov: Knyaz Mededof’a işâredir.

Nîk-baht ol kes ki ol ma'mûreni vîrân durur

Vefâtı tahmînen iki yüz kırk râddelerindedir.

Selmân Mümtâz

Bâkü: 15 Eylül 1925

[5]

Gazel

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

'Âlemin ma'mûresin her günde bir sultân durur

Nîk-baht ol kes ki ol ma'mûreni vîrân durur

Kâh mâlik mülk heft iklîme bir memlûk olur

Kim onun hükmini yüz min sâhib-i fermân durur

Kâh bir Hindûyı mukbil et tapar Çîn mülkine

Kâh bir Rûm'u ser-â-ser hittâ-i Îrân durur

Kâh olur mahrem harîm-i vasldan mahrûm olur

Kâh bezm-i vasla mahrem kûşe-i hicrân durur

Bezm-i devrân hâlî kalmaz her kelen durmaz gider

Ey besâ bu bezmde ('Ârif) yerin nâdân durur

[6]

Gazel

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

Dutan köynünde mesken hasret-i bâg-ı irem çekmez

Kören bir kez seni 'ömründe her giz derd ü gam çekmez

Lebinden bûse her kim alsa el-'ömr-i ebed billâh

Zülâl-i Hızr'ı yâd etmez hayâl-i câm-ı Cem çekmez

Temâşâ-yı fezâ-yı gülşen-i kûyun iden ‘âşık
Giçer başından ammâ ol temâşâdan kadem çekmez

Cefâlardur mene agyârdan cevır ü sitem senden
Mene rahm eyle kim munca benî âdem sitem çekmez

Diyirler terk kıl yâri ki ‘âlem oldu agyârın
Düşen sevdâ-yı ‘aşka ‘âlem agyâr olsa gam çekmez

Dem-â-dem âh u efgân eylemekten hâlini (‘Ârif)
Ne bilsin ol kim etmez âh u âh-ı dem-be-dem çekmez

[7]

Gazel

Mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Cihân-ı bî-vefâda bir vefâlu yârim olsaydı
Cihânda gam yemezdim ger cihân agyârın olsaydı

Temennâ-yı behişt ü hûr her giz eylemezdim men
Cihân mülkünde ger bir yâr gelir hisârım olsaydı

Yetiştı başa ‘ömrüm baht uyanmaz hâb-ı gafletten
Yedirdim tâze ‘ömrü baht tâ bîdârım olsaydı

Menem tek hiç kim bî-yâr yoh var cümleinin yârı
Bu gamdan (‘Ârifâ) ölmek kerek ger ‘ârım olsaydı (2)

[8]

Gazel

Fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Ebleh oldur kim cihân mülkünde dâyim gam kılar
Ey hoş ol kes bî-vefâ dünyâya rağbet kem kılar

² Bu gazelin iki beyiti okunamadı.

Öz gamın her giz yemez dervîş eger dâna ola
Âh nâdân pâdişeh dâyim gam-ı ‘âlem kılar

Kâfirim dünyâ vemâ fihâya ger meyl eylesen
(Han)lığa (sultân)lığa rağbet meger âdem kılar

Kim ki görse yâr kûyun cennet etmez ârzû
Hansı kâfirdir ki cennet hâhişin bir dem kılar

(‘Ârif)in könlü olur dirhem perîşân zülf tek
Her zamân zülfine cânân şânesi mahrem kılar

[9]

Gazel

Mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün
Hudâyâ men düşen derde sen agyârı giriftâr et
Menem tek yâr yanında hudâvendâ onu hâr et

Mene rahm etmez ol derd üzre derdin artırır künde
Onu bir derd-i bî-dermâna men kimi giriftâr et

Meni mahrûm kıldı yârimin ruhsârına yüz kez
Onu bâr-ı Allahî dâ‘imâ mahrûm-ı dîdâr et

Menem her lahza eyler bâğrımı kan ol sitem-pîşe
Onun yârini agyâr kimi yâ Rabbim sitemkâr et

‘Ömürden kalsa ger bir lahza (‘Ârif) özge fikr etme
Onu sarf-ı du‘â-yı izdiyâd-ı ‘ömr-i dildâr et

[10]

Gazel

Mefû‘ilün / mefû‘ilün / mefû‘ilün / mefû‘ilün

Harîm-i bezm-i vasl-ı yâre mahrem çün rakîb oldu
Mene ol bezmden mahrûmlık dâyim nasîb oldu

Durup derdime men dermân-ı talep kıldım tabîbimden
Yüzün dönderdi menden selb-i ârâm u şekîb oldu

Mene cân kasdın eyler müdde‘âlar kimse rahm etmez
Kime izhâr idim kim düşmenim âhir habîb oldu

Közüm her lahza ağyârı (3) körür bağrım döner kana
(Vatandan el kötürmek) hasretiyle ‘ankarîb oldu

‘Ömürler sarf edip cânlar verip cânândan ötürü
Yetiştî kâmına agyâr (‘Ârif) bî-nasîb oldu

[11]

Gazel

Mefû‘ilün / mefû‘ilün / fe‘ûlün

Könül sırrına herkes mahrem olmaz
Ve ger ne olsa yüz min gam gam olmaz

³ Ağyâr: Çar kuşuna işâredir.

Mukarrerdir mene Hakk'tan belâlar
Belâ-yı nâ-gihân menden kem olmaz

Esîr-i derd-i bî-dermân-ı 'aşkam
Anın-çün bir zamân dil hürrem olmaz

Sabâ çekti ayağın ol sebepten
Mene gamdan sevâyı hem-dem olmaz

Olan mahrûm-ı bezm-i yâr ('Ârif)
'Azîzâ bezm-i vasla mahrem olmaz

[12]

Kasîde

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün
Ey mene tan'a vuran (Mustafâ Han)-ı Şîrvân
Bah bu dîbâce-i mazmûnum işit 'arzıma kan

Bu nece fikir idi ol meni hoş-hâl ettin
Bilmedim n'oldu sebep 'âkibetin oldu yamân

Bu nece lutf u 'atâdır bu nece kahr u gazab
Sâbit et varsa günâhım eyle 'âdil-i dîvân

Men eger ettiğim ikrârıma inkâr oldum
Hükm kıl boynumu vurdur sene cânım kurbân

Er kişinin sözü merdâne gerektir olsun
Sâhib-i rütbe olan şahısta olmaz yalân

Kîmyâdır nazarın sûret-i ahvâline bah
Her gedâ-zâdelere vermekliğin şevket ü şân

Bir meseldir ki gedâ oğlu gedâ-zâde olur
Başına çıka kızıldan vura olmaz sultân

Sene ihlâsı olan dostun edersin mahrûm
Nazar-ı merhametin özgeye var bî-pâyân

Meni eclâf körüp gayr-ı hayâl etmekliğin
Mâh-ı nev kâ'idesidir olur üç kün 'üryân

Genc-i bahrimde benim dürr-i cevâhir çohtur
Bu hırîdâra gerek tâlib-i sarrâf-ı cihân

[13] Çekmeyin-çün sadefin cessini (4) bârân-ı bahâr
Kadr u kıymet tapabilmez ana dürr ü galtân

'Âlî-câ ha benim 'aybım budı (Şîrvânlı)yam
Yohdı erbâb-ı kemâl içre vezîr ü hakan

Sadr-ı meclisde mene lâf vuran kes çohtur
Şahs bir kimesnedir sâhib-i merd-i meydân

Bu sehâvet ki senin var bu vezîr ü bu nazîr
Keremin cûşa gele hâtemi eyler der-bân

⁴ Nûsha: ahsen.

Bir nefer-i şahs bu dergâhta var aslı necîb
(İşig Ağası agabeg) özi tek yohtı civân

Hâcıya (5) Ka'be ganîm oldu ki keldi kapuya
Hâcerü'l-esvedî sevdâ eyliyür yohtı alan

Veled Aga Selîm Mîrzâ 'Alî İrızâ-yı Hakîm
Ele düşmez bile mel'ûn-ı la'în ü şeytân

Bahma şeytân sözüne kavli anın bâtıldır
Hazret-i 'Adem'i yoldan çıharıp bî-îmân

Bu vilâyette menem darbımı her kim ki dutar
Özü piçtir ...si kahpe atası rehbân

Menim hakkımda sene her kişi bed-gûluk eder
Neslimi pûc eylesin bâtın-ı Şâh-ı Merdân

Mundan artuk danışam perde-i bâtın açılır
Ki gerek olmaya nâ-mahreme bir sırr-ı 'ayân

[14] Dâd-res-i hâkimsin gavra yetiş eyle nazar
Hîç kimin râyı çün dönmedi çarh-ı devrân

Bu kadar kahpe harâbâtiye bil bağlama çoh
Nece İskender'i menzilde koyup ser-gerdân

⁵ Bu kelime belki de : (hâcib) kapucu ma'nâsındır. "Mümtâz".

N'oldı kâvs-ile ki Hüsrev ü Cemşîd ile Cem
Hikmet ü debdebe-i tantana-i Nûşirevân

Hind hem Rûm Dağıstân'dan alan bâc u harâc
(Caka-i Nâdir)îden kalmadı âsâr-ı nişân

Fikr-i 'ukbâ ile bu şevkine mağrûr olman
Mesned ü taht-ı Süleymânî kalıptır vîrân

Lâ-şerîk-i ehad u kâdir-i yektâ özüdür
Cümle müşkiller açan ismi Gafûr u Rahmân

Sahlasın hıfz-ı âmânında seni Rabb-i Celîl
Düşmenin zillet-ile hâk-ile olsun yeksân

Kasem ol Hâlik-i Yektâ'ya ana zâhirdir
Çoh riyâzet çekerem mihnet ile çıhdı bu cân

Yâ mene ruhsat ver (bir de cihân-geşte) olum
Zehr-i mârdır mene bu şehirde bir pârça nân

(Mîrzâ Ca'fer) ola Şîrvân'da (çâvuşbaşı)
(Gence)de raksa kelir kabirde ol (şeyh-i zamân)

Bu ne nâmûs ne gayret bunca himmettir
Sen meni aç koyup gayra edirsün ihsân

[15] Hakk'a mürvetdimi bir pârça cevrenden ötürü
Öldürürsün meni âhirde olursun peşimân

Dutaram bendîha çâk-i girîbân olam
Hatem-i peygamber olan demde kurulmuş mîzân

Senden ahvâl dutar sâkî yevmü'l-mahşer
Çekilir tâkat-ı nutkun dahı kalmaz imkân

(‘Ârifâ) bendeden el çek sâkın Allâh’a penâh
Mustafâ vâsıtam Allâh’tan alam fermân

(‘Ârif)in (Kûdyâl)lı (‘Îsâ Beg)e söylediği bir bozuk ve nâ-merbût hicvi de vardır ki içerisinde ba’zı adlar husûsen (Mîrzâ Selîm Belîhî) (6) adınlu bir şâîrin adı çığlediğinden dolayı aşağıya köçürmeyi lâzım bildim.

Hiciv

Fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Nesli-i (Hâcî Çelebî)nin (nüve)si (‘Îsâ Beg)
(Hasan Efendi)nin oğlu ‘Îsâ Beg erkek eşek

(Şehr-i Kûdiyâl)da anın bir nece hem sîreti var
Birisi (Hâcî Beg)in (şâh-veled)i daş tülek

Birisi (Tâlîş-ı Mahmûd) şecâ’atli dilber
Darb-ı işâre ile şedd-i hümâyûnda kerek

Bendeni (hicv) eyleyip (Mîrzâ Selîm Belîhî)
Virerem âteş-i tophâne yanar zî-nûrun

Bir zamân fikr ile bir iş getürüm başına men
Senin ahvâline kahka çeke deryâda semek

⁶ Bir kelime olabilir ki (belici) olsun ki lugavî ma’nâsı dânenide, dânişmende demektir. “Mümtâz”.

İki kühelân (bedv)-i esb (Karabâğ)-ı necîb
Sahlayıp senin için pîşkeş ede (Kıtay Beg)

[16] Yolla (Uzun Sakal)ı yahşî cülûdâr başıdır
Birine (Hanbutay)ı mindire birisi yedek

Ölüden helvâ umarsan diriden fitre zekât
Ohşuyur çoh sene kuzgun sarı köz körpelik (7)

Yazmış-ıdım ki senin hizmetine bir mektûb
Açlığım var idi bir kadar mene bugdâ gerek

Anladın bugdâ bahâ olduğunu yollamadın
Yenegidemez diye sen kurdli kepek yaş tezek

Anlamaz uzun kulag yastı çene kerde papak
Beyni boş kirpi sıfat fikri kûrun ‘aklı güdek

Koyaram zînin alkımazam dalına men
Kırharam kuyrugunu sâgrına vuram değnek

Bu ki bir hicv değıldür kala könlün menden
Kim ki zûrnâcı ola çaldıram ana tütek

Ger benim hicvimi (Kûdiyâl)da (8) kumandât işide
Hüküm eder nohta giçer de başına pûl-köyne

⁷ Papalak demektir.

⁸ Nûsha: kumandat “Mümtâz”.

(‘Ârif)im rind-i harâbâtı meşhûr-ı cihân
Saymıram men seni ger devletin olsa leklek

(Kerbelâ) mene nasîp ola sene (kurs-ı halîl)
Günehim ‘afv eyle olsun sene Allâh kümek

Sonuç

Türk Edebiyatı, tüm sahalarıyla geniş ve zengin bir dünyadır. Azerbaycan sahası da bunlar içerisinde en renkli ve güzide olanlarından biridir. Kerbela-yı Allahî Ârif, bu sahanın şairlerinden olup bu makalede hayatı, edebî şahsiyeti ve şiirleri ele alınmış, edebiyat dünyamızdaki yeri ve değeri belirlenmeye çalışılmıştır. Selman Mümtaz’ın kitabı bu konuda en büyük yardımcımız olmuştur. Makalede de onun yayımlattığı eser Latin harflerine aktararak Türkoloji dünyasına sunulmuştur. Bu sayede Kerbela-yı Allahî Ârif’in gün yüzüne çıkması sağlanmıştır. Sadece Ârif değil, onun gibi daha birçok şairimiz ele alınmayı ve bilim dünyasına kazandırılmayı beklemektedir.

Kaynakça

Ağaoğlu, Azad (2013). *ÂRİF, Şirvânî*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Web Sitesi.

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1150>. [erişim tarihi: 12.06.2017]

Araslı, Hemid (1956). *XVII-XVIII Esr Azerbaycan Edebiyyatı Tarixi*. Bakü: Azerbaycan Üniversitesi Neşriyatı.

Mümtaz, Selman (1925). *Azerbaycan Edebiyyatı: Kerbelâyî Allâhî Ârif*. Bakü: Komünist Gazetesi Neşriyatı.